

MAKTABGACHA TA'LIM VA KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARGA INGLIZ TILINI O'QITISHNING INNOVATSION LOYIHALARI

Iskandarova Ruxsora Mansurbek qizi

SamDCHTI talabasi

Ilmiy rahbar: **Zubaydova N.N.**

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada bugungi kunda xorijiy tillarga qaratilayotgan e'tibor, shu navbatsda kichik yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitishning innovatsion loyihalari haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'lar: *maktabgacha ta'lim, zamonaviy pedagogika, xorijiy til, metod, yondashuv, TPR, ko'nikma, malaka, psixologiya*

So'nggi yillarda ingliz tilini o'qitishni boshlash uchun yosh chegarasi tobora qisqartirildi. Qoida tariqasida, to'rt yoshli bola allaqachon darslarga to'liq tayyor deb hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim makonida ta'lim va tarbiyaning asosiy maqsadi har tomonlama rivojlangan shaxs, barkamol shaxsni shakllantirishdan iborat. Bunday shaxsni shakllantirishga maktabgacha yoshda chet tilini o'rgatish o'ziga xos hissa qo'shadi. Chet tillarini o'rgatishning asosiy maqsadi – bu mavzu orqali bolaning shaxsiy rivojlanishi, ya'ni. Zamonaviy dunyodagi ko'p tilli va ko'p madaniyatli vaziyatga moslashish uchun uni yangi til dunyosi bilan tanishtirish uchun qulay sharoit yaratish. Chet tilini o'zlashtirish uchun maktabgacha yosh o'ziga xosdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologiyasini hisobga olgan holda aytishimiz mumkinki, ular nutqning fonetikasi va intonatsiyasiga ayniqsa sezgir, shuning uchun ta'limning boshlang'ich bosqichining asosiy vazifasi bolalarda to'g'ri talaffuzni shakllantirish bo'lib, unga turli mashqlar va maxsus didaktik mashqlar yordamida erishish mumkin. Fonemik eshitishni, shuningdek nutq nafasini rivojlantirish uchun sinfdagi o'yinlar.

K.D.Ushinskiyning ta'limotiga ko'ra, chet tilida so'zlashishni yosh bola kattalarga o'xshab yillar davomida emas, balki bir necha oylarda yaxshiroq o'rganib oladi. Bu olimning yozishicha, chet tilini o'rganish quyidagi maqsadlarni amalga oshirishga yordam beradi. Birinchi maqsad – til o'rganayotgan xalqning ijodi bilan tanishish. Ikkinchisi esa, mantiqiy fikrlash doirasini kengaytirish, chunki til o'rganish insonning miya faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, uni har tomonlama rivojlantiradi. Uchinchi maqsad – shu xalqning madaniyati bilan yaqinroq tanishish va ular bilan oson muloqotga kirisha olish. Keyingisi esa, shu xorijiy mamlakat odamlari bilan bemalol o'zlarining tillarida xat yozisha olish ko'nikmalarini shakllantirishdir [3].

Rixon (1999) ta'kidlaganidek, yosh bolalarni o'qitishda ko'ra muhimroq narsa yosh ta'lim dasturlari taklif qiladigan shartlarni ham inobatga olish kerak. Bular sinfdan tashqari va sinf ichidagi sharoitlarni o'z ichiga oladi (masalan, ijtimoiy, madaniy va tilning iqtisodiy qiymati). Unga ko'ra kichik bolalarning o'rganish jaroyoni

- Tabiiy
- Kontekstli va ayni bir voqeaning bir qismi
- Qiziqarli va yoqimli
- Tegishli

- Ijtimoiy
- Bolaga tegishli
- Bola uchun bir maqsadni ko'zlagan
- Bola bilgan narsalarga asoslanadigan
- Tegishli tarzda qo'llab-quvvatlanadigan
- Muvofiq butunlikning bir qismi bo'lgan
- Ko'p sensorli
- Faol va tajribadan o'tgan
- Esda qolarli
- Shaxsiy, turlicha javoblar va ko'p intellektlarni ta'minlash uchun mo'ljallangan
- Erkin va iliq ta'lim muhitida bo'lishi kerak. [4]

Maktabgacha yoshdagi bolalarga til o'rgatish majburiyat sifatida emas, balki qiziqarli, yoqimli va tabiiy kundalik mashg'ulot tarzida olib borilishi lozim va bu bir necha samarali usullardan foydalanib dars o'tishni talab qiladi.

Shuni takidlash lozimki, kichik yoshdagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatish ancha mushkul va mas'uliyatli. Bolalarga ingliz tilini mazmunli va qiziqarli o'rgatish uchun yana shu kabi usullardan foydalanish mumkin:

- qo'shiq va she'rlar orqali tushuntirish yoki esda qolishi qiyin bo'lgan, ma'noga ega bo'lmagan harf yoki birikmalarni kuyga solib o'rgatish.

Bunga misol qilib, bolalarning ingliz tili alifbosini qo'shiq qilib o'rganishlari shunchaki yodlashdan ko'ra samarali ekanligini ko'rsatish mumkin.

- aqliy va jismoniy harakatlar bilan bo'g'liq bo'lgan o'yinlar;

- multfilmlar; Bolalar til o'rganish mobaynida multfilmdagi gaplarni tushunma- sada, multfilm qahramonlarining harakatlari orqali ular ishlatayotgan so'zlarni tushunishga intiladi. Bu esa bolalar uchun qiziq va til o'rganishlari uchun samarali yo'l.

- rol ijro etish (role play) o'qituvchi biror ma'lumotni, masalan, hayvon yoki qushlarning nomlarini o'rgatayotgan paytda rol orqali ijro etishi yoki bolalarga ijro ettirishi lozim. Misol uchun: bir o'quvchi itning vovillashi, mushukning miyovlashi, sherning narasini ko'rsatsa, boshqa bir o'quvchi bu tovushlar qaysi hayvonga tegishli ekanligini bilib, uning inglizcha nomini aytishi zarur.

- mavzuga oid muhit; O'qituvchi mavzuga mos bo'lgan muhitni yaratsagina, bolalar tilni yaxshi o'rganishadi. Masalan: traveling, cooking, doing sports, birthday va boshqalar. Traveling (sayohat) mavzusida o'qituvchi sayohat uyushtirishi, sayohatga qanday vositalar orqali (foot, bicycle, automobile,

train, boat, airplane) borish mumkinligi, qayerlarga sayohat qilish(Tashkent, Khiva, London, New York) muhimligi haqida ma'lumot beradi. Bu hodisa o'quvchilarning so'z boyligini va til imkoniyatlarini kuchaytirgan holda, dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi..

- Bolalar topishmoqlarni yaxshi ko'rishadi. Chunki ular uchun topishmoqlarga javob topish juda qiziq. Shuning uchun o'qituvchi topishmoqni ingliz yoki o'zbek tilida aytsada, uning javobini bolalardan ingliz tilida aytishini talab qilishi lozim. Shunda bolalar so'zlarni tez o'rganishadi.

- amaliy mashg'ulotlar(sabzavot, ovqat, va boshqa maxsulotlarni tatib ko'rish, gullarni hidlab ko'rish); Bu jumlani bir amaliyotchi psixologning fikrlari bilan izohlash mumkin: " Bolalarning esida biror narsaning mahkam o'rnatilgan qolishini xohlovchi pedagog bola sezgi organlarining mumkin qadar ko'prog'ini ko'zi, qulog'i, tovush organi, muskul sezgisi va, hatto, agar iloji bo'lsa, hidlash va ta'm bilish organlarini esda tutib qolish jarayonida qatnashtirishga harakat qilishi kerak». Masalan: o'qituvchi bir o'quvchining olmani tatib ko'rishi paytida uning rangi qizil(red) yoki yashil(green), ta'mi shirin(tasty) yoki nordon(),xushbo'y() hidi haqida ma'lumot berishi va boshqa o'quvchilarga ham mevalarni yedirib, u bolalardan o'sha meva haqida inglizcha ma'lumotlar berishini talab qilishi lozim.

- imo-ishoralar, yuz ifodalari orqali; O'qituvchi bolaga biror gapni gapirganda yoki buyruq berganda, masalan, bu yoqqa kel(come here), kitobni och(open the book), turing(stand up), doskaga qarang(look at the blackboard) kabi gaplarda imo- ishoralardan foydalansa bolaga tushunarli bo'ladi.

- ko'rgazmali qurollar, plakatlar, kitoblar orqali;

- ko'zga ko'rinadigan va kundalik hayotda ko'p ishlatiladigan narsa, buyumlarga yozish. Masalan: eshik(door), kitob(book), stol(table), doska(blackboard), oyna(window) va shu kabilarga yozish yoki kichik qog'oz bo'laklariga yozgan yoki rasmlarini yopishtirgan holda bunday narsa-buyumlar doimo ko'zga tushib turishi tufayli so'zlarni ixtiyorsiz tarzda o'rganadi.

Adabiyotlar

1. Zimnyaya I.A. Psychology of teaching foreign language at school/ M:Education, 1991-219p.-
2. Н.А. Бонк Учебник английского языка. Бишкек 1997.
3. К.Д. Ушинский Собрание сочинений Том 10 Материалы к третьему тому Педагогической Антропологии 1950.
4. Rixon, S. Young learners of English: Some research perspectives. Harlow, UK: Longman, 1999.